The 2004 investigation at Malūnų Street 4, Vilnius

In 2004, a LII MTS expedition, after a field evaluation the same year, conducted an excavation on the plot at Malūnų St. 4. Three trenches (a total of 402 m^2) were excavated in the plot's courtyard, resulting in the discovery of five structural ceramics and household pottery kilns from the fourth quarter of the 16th – 17th centuries (Figs. 1–2). One kiln was completely unearthed. A total of 4146 15th–20th -century finds (Fig. 3) were discovered. The vast majority of them consisted of fragments of household pottery, among which wasters predominated, from the fourth quarter of the 16th – late 17th century and later. It was determined that 14 types of vessels were manufactured in the workshop: fragments of pots (2559), bowls (79), flasks (2), mugs (4), small vases (8), plates (118), pans (50), jars (25), small bowls (3), cruets (2), cups (35), pitchers (34), money boxes (16), and lids (6) having been found. Construction ceramics were also produced: panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) stove tiles, 869 of the former and 75 of the latter having been found. Judging from their decorative elements, size, and glazing, they belong to the fourth quarter of the 16th – first half of the 17th century. 142 individual finds were discovered: metal, bone, glass, and clay artefacts. The numismatic finds reflect the chronology of the development of the plot and its workshops: 115 coins from the second half of the 17th – second half of the 20th century and four 17th–19th-century lead seals. A lone find from the first half of the 15th century, an arrowhead, should be mentioned among the rarer finds.

Linas Kvizikevičius,
Saulius Sarcevičius

2004 m. tyrimai Vilniuje, Malūnų gatvėje 6

2004 m. Malūnų gatvės sklypo 6 kieme buvo atliekami tyrimai, kurių metu atidengtos 3 perkasos, ištirtas 394,75 m^2 plotas. Kiemo R dalyje (ploto 1 R dalis) pašalinus viršutinį gruntą, apie 6 m^2 dydžio plote aptiktos XIX–XX a. akmenų grindinio liekanos. Žemiau jo buvo dar vieno grindinio liekanos ir latakas vandens nutekėjimui. Ploto 1 R dalyje atidengtas stačiakampio formos apie 10 m ilgio (Š–P kryptimi) ir 4,5 m pločio (R–V kryptimi) dviejų patalpų mūrinis rūsys su švieslangiais. Rūsio patalpos buvo užverstos griuvenomis – jas pašalinus paaiškėjo, kad pastarojo sienos mūrytos iš raudonos spalvos plytų ir akmenų, rištų kalkėmis. Patalpų grindys buvo išgrįstos netašytais akmenimis, žemiau kurių aptiktos iki tol buvusios lentų grindys. Nustatyta, kad rūsys statytas XVII a. II pusėje, o užverstas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje.

Apie 1,5 m į V nuo rūsio II patalpos ŠV kampo atidengtos dviejų keramikos išdegimo krosnelių liekanos. Ankstyvesnė krosnelė buvo su apvalia apie 1 m skersmens degimo kamera. Jos sienų liekanų neaptikta. Šiai sunykus šalia, panaudojant senosios krosnelės liekanas, pastatyta nauja stačiakampio formos degimo kameros krosnelė (1 pav.). Jos sienos mūrytos iš raudonų plytų su pirštų braukomis, rištų moliu. Sprendžiant iš krosnelių aplinkoje aptiktų brokuotų gaminių, kaip antai lovinio koklio su meluzinos atvaizdu (2 pav.) bei koklių matricų liekanų, abi krosnelės funkcionavo XVI a. 3–4 ketvirtį.

Be paminėtų statinių, sklype aptikta ir kitų įvairaus laikotarpio ir paskirties medinių

bei pusiau mūrinių konstrukcijų liekanų. Antai šalia krosnelių, tarp jų ir aptiktos XVII a. II pusės rūsio sienos atidengtas apie 2 m² dydžio ūkinės duobės kontūras lentomis iškaltomis sienomis. Prie vėlesnės degimo krosnelės P sienos atkasta stačiakampio formos apie 1,8x 1,6 m dydžio sutręšusių lentų dėžė. Pastaroji XIX–XX a. pradžioje naudota ekskrementų utilizavimui. Šalia jos V sienos atidengtas stačiakampio formos apie 2,2x2 m dydžio mūrinis sandėliukas, orientuotas R–V kryptimi. Jo grindys klotos netašytais akmenimis. Sprendžianti iš jo viduje aptiktų radinių, jis naudotas XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje. Tirtos vietos Š dalyje aptiktos dar dviejų medinių statinių, P – medinio šulinio ir buvusio tualeto liekanos.

Aptikti 3848 vienetai radinių. Gausiausią jų grupę sudaro buitinės keramikos fragmentai (3 pav.). Tarp buitinės keramikos dirbinių liekanų išskirta 14 indų grupių. Iš jų dominuoja puodų duženos – pastarosios sudaro apie 82,76 % šios radinių grupės kiekio. Didžiausią jų dalį sudaro XVI a. II pusės brokuotos produkcijos liekanos. Tarp individualių radinių dominuoja XIV–XIX a. metalo dirbiniai. Rastos XVII a. II pusės – XX a. monetos, tarp kurių dominuoja Jono Kazimiero valdymo laikų variniai šilingai bei jų klastotės. Aptikti keli retesni radiniai – XVI a. II pusės plokštinių koklių matricų dalys, to paties laikotarpio stačiatikių kryžius – enkolpionas, signetinis antspaudas su miestiečio ženklu ir inicialais, bronzinio varpo su amatininko ženklu dalis.

Tyrimų rezultatai leidžia manyti, kad sklype imta kurtis ne anksčiau kaip XIV a. pabaigoje – XV a. Išskirti keli jo raidos etapai. Ankstyviausiu laikotarpiu (maždaug XIV a. pabaigoje – XV a. I pusėje) neaiškaus dydžio statiniais pradėta užstatinėti iki tol tuščia ir menkai apgyvendinta Užupio dalis, išsidėsčiusi tarp Malūnų gatvės ir Vilnios, į R nuo tuo metu buvusių ir galbūt jau apleistų kapinaičių, kurios, kaip manoma, priklausė stačiatikiams (Užupio g. sklype 8 ir jo aplinkoje). Tuo metu sklype atsirado pirmųjų žmogaus veiklos požymių. Ploto 1 P dalyje sandūroje su plotu 2 ir į P nuo tirtos vietos įrengta duobė atliekų utilizavimui. Vėliau apie XVI a. vidurį ar 3 ketvirtyje sklypo R dalyje arčiau Malūnų gatvės įrengta nedidelė iki 1 m² skersmens keramikos dirbinių išdegimo krosnelė su apvalia kamera. Sprendžiant pagal čia gamintų koklių tipus, gamyba pradėta maždaug XVI a. 5 de-

1 pav. XVI a. II pusės keramikos išdegimo krosnelė iš V. S. Sarcevičiaus nuotr.

Fig. 1. The ceramic kiln from the second half of the 16th century as seen from the W.

2 pav. XVI a. vidurio brokuotas lovinis koklis su meluzina. S. Sarcevičiaus nuotr.

Fig. 2. A mid-16th-century niche stove tile (Nischenkachel) waster with Melusine.

4 pav. XVI a. III ketvirčio koklio matricos fragmentas. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Fig. 4. A fragment of a stove tile mould from the third quarter of the 16th century.

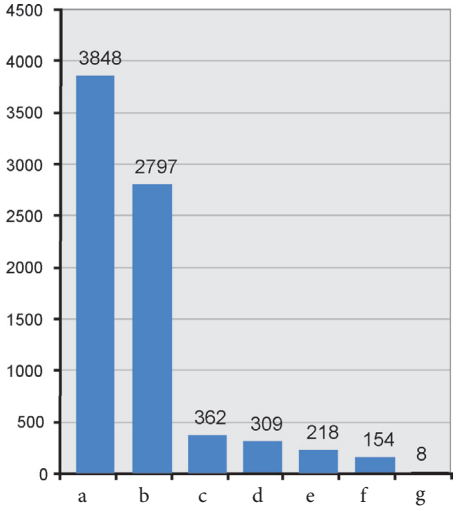

3 pav. Bendra radinių statistikos diagrama: a – iš viso radinių; b – buitinė keramika; c – plokštiniai kokliai; d – monetos; e – individualūs radiniai; f – švininiai antspaudai; g – dubeniniai kokliai. L. Kvizikevičiaus pav.

Fig. 3. A breakdown of the finds: a – total sum of finds; b – household pottery, c – panel stove tiles; d – coins; e – individual finds; f – lead seals; g – 'pot-shaped' stove tiles.

šimtmetyje. Manome, kad ši amatininkiška veikla prasidėjo po Šv. Mykolo g. 8 buvusių dirbtuvių uždarymo. Tikėtina, kad apleidus pastarąją meistrams galėjo būti išskirtas sklypas miesto pakraštyje, tuometiniame Užupyje. Juolab, kad tuo metu netoli jo būta molio žaliavos klodų. Pirmoji apvalios formos išdegimo kameros krosnelė po kurio laiko buvo išardyta. Vietoj jos šalia pastatyta kita. Naujai krosniai buvo padidintas degimo kameros darbinis tūris – ji įgavo apie 2 m^2 ploto stačiakampio formą. Sprendžiant iš jos tipo, stratigrafijos duomenų bei jų aplinkoje aptiktų gamybinių atliekų, pastaroji naudota XVI a. 3 ketvirtyje ar net 4 ketvirčio pradžioje. Vėliau ir ji nustojo funkcionuoti, nes mažo tūrio krosnelė nebeatitiko augančių visuomenės poreikių ir gamybinių apimčių, o galbūt dėl intensyvaus naudojimo pastaroji tiesiog sugriuvo. XVII a. II pusėje sklype vyko statybos darbai – jo R dalyje pastatytas mūrininis ar pusiau mūrinis pastatas su mūriniu rūsiu. Pastarasis su pertvarkymais egzistavo iki XVIII a. pabaigos – XIX a. I ketvirčio. Jo kiemas grįstas akmenimis, lakatais nukreiptais į Vilnios pusę. XIX a. perplanavus šį ir kaimyninius sklypus, pastatyti nauji statiniai.

XVI a. II pusės keramikų dirbtuvėse buvo išdegami loviniai, plokštiniai ir dubeniniai kokliai bei buitinė keramika. Neabejotinai gaminti dviejų tipų kokliai – loviniai ir plokštiniai. Pastarųjų plokštės puoštos granatu; gėlės žiedu su išskleistais lapeliais; išgaubtu burbulu, kurio centras puoštas spurgeliais, ir nuo jo besisukančiomis linijomis, tiesiog išgaubtu burbulu; su Radvilų giminės herbu (skyde – 3 medžiokliniai ragai). Gaminti karniziniai kokliai, puošti įstrižomis juostomis su spurgeliais; friziniai kokliai su medžioklės scenomis bei puošti rombais, su spurgeliais juose ir juosto-

mis centrinėse plokštės dalyse. Neabejotinai čia buvo daromos koklių gamybos priemonės – matricos (4 pav.). Taip pat gaminti mažiausiai dviejų tipų dubeniniai kokliai – su rozete ir plokščiu dugnu. Tikėtina, kad buvo išdegamos plokštinės ir lovinės čerpės. Akivaizdūs brokuotų dirbinių fragmentų radiniai leidžia daryti įžvalgas, kad čia galėjo būti išdegamos taupyklės smulkioms monetoms, keptuvės, dubenys, puodai, kiti dirbiniai.

The 2004 excavation at Malūnų Street 6, Vilnius

In 2004, an excavation (three trenches totalling 394.75 m^2) was conducted in the courtyard at Malūnų St. 6. The remains of two structural ceramics and household pottery kilns from the mid – fourth quarter of the 16th century (Fig. 1), a stone and brick basement from the second half of the 17th – turn of the 19th century, and the remains of wooden utility structures were discovered along with 3848 finds (Fig. 3). The most abundant find group consisted of 2797 fragments of household pottery. 218 panel stove tiles (Fig. 2), 334 'pot-shaped' stove tiles, and 498 individual finds were collected. 14 vessel groups were distinguished among the remains of the household pottery. These were dominated by pot fragments, which comprised about 82.76% of such finds. Metal artefacts and their remains predominated among the individual finds. The finds date to the 14th–19th centuries. Wasters from the second half of the 16th century predominate among the household and structural ceramic artefacts and John II Casimir copper shillings among the numismatic finds. Stove tile moulds were also found (Fig. 4).

Tauras Poška

Krosnis Vilniuje, Rasų gatvėje 6

2010 m. atlikti archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Rasų g. 6. Pastatas įeina į Švč. Jėzaus Širdies ir Vizitiečių moterų vienuolyno pastatų, pastatytų 1729–1756 m., kompleksą. Tyrinėjimai atlikti centrinėje Rasų g. 6 namo dalyje, kur buvo planuojama atkasti spėjamai buvusį rūsį (52 m^2), bei R, P ir V pastato pusėse, kastos pamatų sanavimo tranšėjos vietoje.

Vizitietės Vilniuje įkurdintos vyskupo K. Bžostovskio iniciatyva 1694 m. Vienuolyno įkūrimui supirkta 18 sklypų, 9 iš kurių priklausė Basųjų karmelitų ordinui – čia buvusi plytinė ir vaistinė. Likusieji sklypai priklausė amatininkams. Sklypuose stovėję mediniai pastatai, dalis jų su rūsiais. 1717 m. pastatyta laikina mūrinė koplyčia, kurioje vyko pamaldos, kol buvo baigta statyti 1729 m. pradėta Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia. Vienuolyno namai kūrėsi į R ir V nuo bažnyčios. Pradėti statyti 1694 m., jie buvo baigti XVIII a. 3 ketvirtyje. Apie 1797 m. vienuolynas išplėstas į P pusę, ūkiniai pastatai statyti dar ir XIX a. pradžioje. Tyrinėtas pastatas 1820 m. inventoriuje įvardytas kaip vaistinė. Pastatas mūrinis, jame buvusios 3 patalpos, klotos plytelėmis, minimi buvę rūsys, kepykla, virtuvė. 1737 m. Vilniaus plane tyrinėto pastato vietoje, į ŠV nuo Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios, pažymėtas mūrinis pastatas, orientuotas V–R kryptimi. Greičiausiai šioje vietoje buvusi istoriniuose tyrimuose minima klebonija. 1808 m. Vilniaus miesto plane čia jau pažymėtas pastatas, orientuotas ŠV–PR kryptimi, kuris atitinka dabartinę tirto pastato padėtį.